

Пропрієтарна теорія має свої позитивні сторони – консолідувала законодавство про інтелектуальну власність. Але ця теорія недостатньо працює на захист майнових прав володільців. Наприклад, при захисті майнових прав інтелектуальної власності не можна застосовувати негаторний та виндикаційний позови. Більш того, довелося обґрунтовувати спеціальний вид правопорушень цих прав – контрафакт. На цій основі розроблені спеціальні способи захисту порушених прав, які засновані на ідеї вилучення у порушника неправомірно отриманого прибутку, основних та зворотніх засобів тощо.

Сьогодні виникла необхідність пошуку іншої теорії права інтелектуальної власності, яка б більш точноше відображала змістовну сторону цих відносин.

Список літератури: 1. Еременко В. Содержание и природа исключительных прав (интеллектуальной собственности) // Интеллектуальная собственность. 2000. №4. 2. Пиленко А.А. Право изобретателя. М., 2001. 3. Зенин И.А. Истоки Российской науки патентного права // Пилипенко А.А. Право изобретателя. М., 2001. 4. J.G. Fichte, Beweis der Unrechtmässigkeit des Büchernachdrucks, ein Rasonnement und eine Parabel, *ibid.*, 1793; 5. К.Е. Schmidt. Der Buchermachdruck aus dem Gesichtspunkte des Recht, der Moral und Politik, gegen L.Griesinger, Jena, 1823. 6. Дюма Р. Литературная и художественная собственность. Авторское право Франции: Пер. с фр. М., 1989. 7. Розенберг П. Основы патентного права. М., 1979. 8. Расвич И. Исключительные права. Право на товарные знаки, промышленные образцы, изобретения, авторское право. Л., 1926. 9. Deaborn R. J., Bladler V. R. Patentability. The Encyclopedia of Patent Practice Management. New York, 1964. 10. Підпригора О.А., Сумін В.О., Підпригора О.О. Цивільне право України. Правові основи підприємництва. К., 1994. 11. Підпригора А.А. Про право власності на результати інтелектуальної діяльності // Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку. Тези доповідей та наукових повідомлень республіканської науково-практичної конференції 9–11 листопада 1995 р. Х., 1995. 12. Право інтелектуальної власності в Україні. Навч. посібник К., 1998. 13. Підпригора О.О. Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України. Автореф. На здобуття науково ступеня доктора юрид. наук Х., 1999. 14. Румянцев Г.Я. Патентная формула США. Теория, методика и практика составления. Учебное пособие. М., 1967.

Надійшла до редколегії 20.11.01

О.П. Гетманець

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ СУЧАСНИХ БЮДЖЕТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Розвиток незалежної України потребує пошуку шляхів удосконалення напрямків її діяльності. Бюджетна діяльність – одна із головних ланок фінансової діяльності держави. Бурхливий процес обговорення та прийняття Бюджетного кодексу України свідчить про недоліки, які склалися у цьому процесі, як наслідок застарілих наукових розробок у галузі бюджетного права.

Бюджетне право досліджується як підгалузь фінансового права. Проте зміни у сучасному українському бюджетному законодавстві викликають

необхідність переосмислення бюджетно-правових відносин. Ці відносини базуються на певних принципах, необхідних для визначення їх суті.

Принципи права – це вихідні положення права, які складають основу його змісту. Галузь чи підгалузь права формується на підставі загально-правових міжгалузевих та галузевих принципів права.

Міжгалузеві принципи виражають подібні риси в змісті деяких близьких, споріднених галузях права. Бюджетне право як інститут фінансового права базується на принципах: пріоритету представницьких органів влади перед виконавчими, законності, державності, плановості, публічності та приватності, гласності, самостійності, єдності фінансової політики та грошової системи.

Питання визначення принципів фінансового права мають висвітлення у юридичній літературі. Вчені П.С. Пацурківський, О.Н. Горбунова, Н.І. Хімичева та інші розглядали проблему принципів фінансового права як основних засад діяльності держави у фінансових відносинах [1, с.185–186; 2, с.33; 3, с.118].

Галузеві принципи права виражають особливості тієї або іншої галузі права, вони підстава для змісту конкретної галузі права. Ці принципи складаються згідно з призначенням, метою розробки даної галузі права. Бюджетна діяльність потрібна державі для отримання фондів грошових коштів, необхідних для виконання функцій, визначених та гарантованих Конституцією. Вітчизняна наука ще не розглядала це питання у повному обсязі, але спроби є. Наприклад, П.С. Пацурківський дає аналіз принципів бюджетного права, але не розмежує їх з принципами бюджетного устрою України. Більш. ефективну спробу. зробили. західні. науковці: Геккель, Штейн, Вагнер та інші. Загальні засади розвитку науки бюджетного права зарубіжних країн відображають накопичений досвід законотворчості з цього питання.

Принципами бюджетного права є: *обов'язкове затвердження представницьким органом влади акта про бюджет*. Сама форма акта може бути різноманітною: Закон, як у ФРН, Ізраїлі, або парламентська резолюція (Норвегія, Фінляндія), загальна резолюція палат, затверджена Конгресом (США). Вид бюджетного документа теж різний, і як правило, з великим обсягом, так звані бюджетні книги;

– *повнота бюджету*.. Цей принцип. визначає. вимогу. влади. на. можливі. подати. у. повному. обсязі. доходи. та. видатки. країни, тобто усі гроші, які повинні бути вкладені у бюджет. Уряд повинен їх одержати з урахуванням витрат на їх отримання та контроль.

– *принцип єдності бюджету*. Це означає єдність бюджетної системи у підходах до бюджетної документації, класифікації доходів та видатків. Зацікавленість окремих урядових кіл у відході від принципів єдності та повноти бюджету пояснюється бажанням зробити привілейованими деякі статті при визначенні пріоритетності та доцільності державних витрат, послабити контроль з боку уряду за бюджетними коштами, а також приховати стан справ казначейства.

– *пріоритетність публічних видатків*. У законодавстві зарубіжних країн цей принцип складається як наслідок розмежування понять про публічні та приватні фінанси. Публічні фінанси розглядаються як державні

видатки, які потрібні для фінансування основних напрямків діяльності держави. У бюджеті повинні бути тільки ті витрати, які необхідні для виконання державних задач. Приватні фінанси призначені для отримання прибутків та покриття витрат підприємців.

– *принцип достовірності та наочності бюджету.* Це вимога реальності, точності, правдивості до бюджетних коштів з боку інших господарів та громадян. Достовірність бюджету необхідна для побудови реальних власних планів, вона базується на точності наукових, економічно обґрунтованих показників. Наочність дозволяє порівняти основний документ року з іншими показниками розвитку, вияснити джерела доходів, напрямки витрат.

– *принцип щорічного затвердження бюджету.* Державний бюджет приймається на рік, але в різних країнах фінансовий рік датується по-різному. Наприклад, у Великій Британії, Канаді, Японії він починається з 1 квітня, а в США з 1 жовтня. Бюджетний рік – це важлива характеристика руху фінансів за періодами часу. В Україні бюджетний рік починається з 1 січня і закінчується 31 грудня. До ХХ ст., а в деяких країнах і зараз, фінансове законодавство допускає існування багаторічних бюджетів.

– *принцип бюджетної рівноваги.* Законодавство багатьох країн встановлює необхідність збалансованості доходної та витратної частини бюджетів.

Бюджетне право зарубіжних країн приділяє багато уваги аналізу бюджетного регулювання, бюджетного, устрою, бюджетного, процесу, та контролю. Правове забезпечення цих процесів залежить від форми державного правління, територіального устрою та політичного режиму.

Бюджетна система України згідно з Бюджетним кодексом ґрунтується на певних принципах, але не треба змішувати їх з принципами бюджетного права як підгалузі фінансового права. Бюджетне право України спирається на власні принципи, на яких базуються бюджетні правовідносини.

1. Принцип нормативно-правових розпоряджень визначає необхідність дотримання актів про бюджет на різних рівнях влади як законних документів і потребує обов'язкового виконання.

2. Принцип економічної обґрунтованості. Бюджетні відносини мають матеріальний зміст. В межах правовідносин відбувається діяльність державних органів, спрямована на формування бюджету та його виконання у вигляді мобілізації коштів у бюджеті та їх використання відповідно до бюджетно-правових норм. Державні органи підпорядковують свої дії вимогам норми (скільки треба зібрати доходів, скільки витратити бюджетних коштів). Потрібен науковий підхід до визначення сум цих коштів, орієнтований на макроекономічні показники розвитку країни з урахуванням максимальних потреб кожної людини, кожного суспільного організму. Це принцип обґрунтування засад формування бюджетів на підставі ринкових показників, наукових нормативів.

3. Принцип соціальної рівноваги. Бюджетна система має можливість успішно фінансувати тільки з урахуванням інтересів усіх соціальних груп. Бюджети повинні вказувати державним органам, органам місцевого самоврядування, куди використовувати гроші. Можливо на підтримку життєді-

яльності держави в цілому, або працюючих господарюючих суб'єктів, або на діяльність органів влади, або на непрацюючих, малозабезпечених громадян і т. ін. Відповідно до ст. 95 Конституції України бюджетна система будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

4. Принцип єдності бюджетів усіх рівнів. Згідно з цим положенням в Україні бюджетна діяльність здійснюється на єдиній правовій базі, однакових документах, на існуванні єдиного розрахунку доходів та видатків кожного бюджету, на бюджетній класифікації, яка визначає загальний для всіх системний підхід до групування доходів та видатків, тобто регулювання бюджетних відносин єдине.

5. Принцип незалежності і взаємообумовленості чи, іншими словами, самостійності та взаємозалежності. Кожна ланка бюджетної системи України є самостійною, тому що розробляється, приймається, виконується на підставі рішення самостійного органу влади, забезпечується можливістю мати власні доходні джерела і право визначати напрямки їх використання. Один із основних принципів місцевого самоврядування – поєднання місцевих і державних інтересів, як вказується у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Проте практика бюджетної діяльності свідчить, що регіональні бюджети при розробці та виконанні залежать від державного бюджету. Доки він не прийнятий, не можуть бути прийняті місцеві бюджети. Виконання багатьох статей цих бюджетів залежить від фінансування з вищестоящего бюджету. Тобто весь бюджетний процес здійснюється «зверху вниз», тільки так перерозподіляються бюджетні кошти. Передача бюджетних коштів з одного бюджету до іншого бюджету одного і того ж рівня забороняється.

6. Принцип верховенства державного бюджету. Він впливає з вище приведеної практики бюджетної діяльності, але також з необхідності та важливості виконання державних задач. Держава повинна забезпечити громадян соціальними благами, які гарантуються Конституцією та фінансувати виконання її інших функцій: державне управління, міжнародна діяльність, оборона країни тощо.

7. Принцип розмежування повноважень суб'єктів бюджетних відносин у бюджетному процесі. Правовий механізм бюджетної діяльності визначає права, обов'язки, відповідальність державних, представницьких та виконавчих органів влади, а також органів місцевого самоврядування у процесі складання, затвердження та виконання бюджетів. Так, тільки Верховна Рада України розробляє та затверджує бюджетну резолюцію, яка визначає основні напрямки бюджетної політики на наступний рік. Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання [4, ст.20, 32].

8. Принцип публічності – визначає необхідність широкого висвітлення бюджетного процесу, актів про бюджет. Згідно з Конституцією регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені, звіт про Державний бюджет також. Громадяни України ма-

ють право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевому референдумах, але референдум щодо законопроектів з питань бюджету не допускається. У цих положеннях існує суперечність. Участь громадян через своїх представників в органах державної та місцевої влади забезпечує реалізацію інтересів, але потрібен механізм більш доцільного та широкого обміркування проєктів та звітів бюджетів, особливо на регіональному рівні. Бюджетний кодекс України також встановлює, що інформація про бюджет повинна бути оприлюднена. Обов'язки щодо публікації Закону «Про Державний Бюджет України», інформацію щодо його виконання забезпечує Міністерство фінансів України.

9. Принцип плановості. Бюджети усіх рівнів – це фінансовий план як інструмент суспільного саморегулювання. Держава, її установи, організації не можуть розвиватися не розраховувши своїх доходів, видатків на наступний рік. Держава відслідковує надходження доходів, фінансування видатків на підставі державного бюджету, або на підставі ще більш складного нормативного акта – зведеного, або консолідованого бюджету.

10. Принцип цілеспрямованості. Побудова доходної або видаткової частини бюджетів усіх рівнів, пошук джерел наповнення бюджетів та оптимальних напрямків використання мають єдину мету: забезпечення права на гідне життя кожного громадянина України, кожного суб'єкта суспільства. При цьому права державних органів на отримання коштів для казни – це узаконені вилучення із суспільного продукту, створеного спільною працею. Результат праці належить виробнику, але законне отримання частини цього результату має підстави тільки тоді, коли доходи, отримані державою, використовуються нею для створення соціально-економічних умов життя та праці виробника. Відсутність відповідного законодавства в Україні сьогодні унеможливує належний контроль за доцільним використанням бюджетних коштів.

Спрямованість принципів бюджетного права на побудову правовідносин, необхідних для нормального функціонування суб'єктів цих відносин – задача, вирішення якої дозволить раціонально організувати бюджетну діяльність української держави та її місцевих органів самоврядування.

Список літератури: 1. Пацурківський П.С. До питання про принципи бюджетного права // Науковий Вісник Чернівецького університету. 1997. № 11. 2. Финансовое право. Учебник под ред. О.Н. Горбуновой. М., 1996. 3. Финансове право. Підручник під ред. Л.К. Воронової. Х., 1998. 4. Бюджетний Кодекс України. www.rada.kiev.ua ст.20, 22.

Надійшла до редколегії 03.09.01

М.В. Селіванов

ПРАВО НА КОПІЮВАННЯ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

На сьогодні створення комп'ютерних програм є найбільш швидко зростаючим сектором економіки. Організація Business Software Alliance підрахувала, що обсяг продажу комп'ютерних програм у 1998 р. склав 140,9 млрд доларів США[1]. Для України ця цифра складає близько 300 000 доларів